

Uvod

Prva dva poglavlja ove knjige upoznaju vas s pitanjima i pristupom makroekonomiji.

1. poglavlje

Prvo vas poglavlje vodi na makroekonomsko putovanje svijetom, od trgovinskoga manjka SAD-a do nezaposlenosti u Europi te pitanja vezanih uz euro i izvanredni rast Kine.

2. poglavlje

Drugo vas poglavlje vodi na putovanje knjigom. Definira tri središnje varijable makroekonomije: proizvodnju, nezaposlenost i inflaciju. Uvodi tri koncepta oko kojih je knjiga organizirana: kratki rok, srednji rok i dugi rok.

OSNOVNE

Putovanje oko svijeta

Što je makroekonomija? Na to pitanje najbolje ćemo vam odgovoriti ne tako da vam damo službenu definiciju nego tako da vas povedemo na ekonomsko putovanje oko svijeta kako bismo vam prikazali najznačajnija ekonomska zbivanja, kao i pitanja koja makroekonomistima i nositeljima makroekonomske politike remete san.

Pomislili bismo kako bi u vrijeme pisanja ove knjige (sredinom 2007.) trebali spavati prilično dobro. Od početka 21. stoljeća svjetsko je gospodarstvo kontinuirano raslo. Rast svjetske proizvodnje 2006. godine bio je gotovo 5 posto, što je najviša ikad zabilježena stopa rasta. U Sjedinjenim je Državama nakon recesije 2001. godine uslijedila dugotrajna gospodarska ekspanzija. U Europi je gospodarski rast također ubrzao iako je nezaposlenost i dalje ostala visoka. Najupečatljivije gospodarske rezultate ostvarile su siromašnije zemlje, posebice Kina i Indija koje rastu po stopi od gotovo 10 posto godišnje.

Ipak, makroekonomisti su pronašli razloga za zabrinutost (naposljetku to je u opisu njihova posla). Brinu se da bi se američka ekspanzija uskoro mogla pretvoriti u recesiju. Brine ih i to da Europa možda neće moći ostvariti nisku nezaposlenost. Brinu o izvorima rasta u Kini te o tome da taj rast možda neće biti održiv.

Moj je cilj u ovome poglavlju približiti vam ta kretanja i pitanja s kojima se danas susreću makroekonomisti. Ne mogu vas povesti na putovanje oko cijeloga svijeta, stoga ću vam približiti događanja u Sjedinjenim Državama, Europi i Kini.

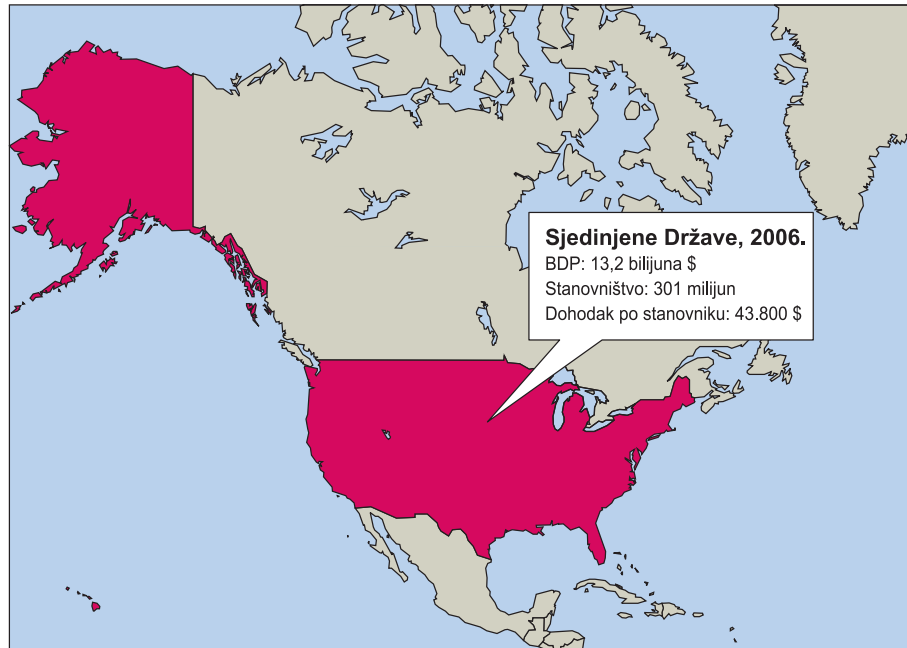
- Odjeljak 1-1 prati zbivanja u Sjedinjenim Državama.
- Odjeljak 1-2 prati zbivanja u Europi.
- Odjeljak 1-3 prati zbivanja u Kini.
- Odjeljak 1-4 zaključuje i donosi pogled unaprijed.

Pročitajte ovo poglavlje kao što biste čitali neki novinski članak. Neka vas ne brinu točno značenje svakoga pojma ili detaljno razumijevanje svih argumenata: pojmovi će biti definirani, a argumenti razrađeni u narednim poglavljima. Ovo poglavlje smatrajte podlogom čija je svrha upoznati vas s makroekonomskom problematikom. Budete li uživali čitajući ga, zacijelo ćete uživati i u čitanju cijele knjige. A kada završite s knjigom, vratite mu se kako biste odredili koje je vaše stajalište o pojedinim temama te koliko ste napredovali tijekom izučavanja makroekonomije. ■

1. POGGLAVLJE

Slika 1-1

Sjedinjene Države

1-1 Sjedinjene Države

Kada makroekonomisti izučavaju neko gospodarstvo, prvo obrate pozornost na tri varijable:

- *proizvodnju* – razinu proizvodnje gospodarstva u cjelini – i njezinu stopu rasta;
- *stopu nezaposlenosti* – udio radnika u nekom gospodarstvu koji nisu zaposleni, a traže posao;
- *stopu inflacije* – stopu po kojoj prosječna cijena dobara u gospodarstvu raste tijekom vremena.

U tablici 1-1 nalaze se osnovni podaci za američko gospodarstvo. Kako bismo stekli dojam o novijim pokazateljima, prvi stupac daje prosječne vrijednosti stope rasta proizvodnje, stope nezaposlenosti i stope inflacije u Sjedinjenim Državama za razdoblje od 1970. do 2006. U drugom stupcu prikazane su iste varijable, ali za razdoblje od 1996. do 2006., a u posljednja tri stupca za razdoblje od 2006. do 2008. godine. Brojevi za 2006. predstavljaju ostvarenja, dok su brojevi za 2007. i 2008. projekcije izrađene sredinom 2007.

Tablica 1-1 Rast, nezaposlenost i inflacija u Sjedinjenim Državama od 1970.

	1970.-2006. (prosjeak)	1996.-2006. (prosjeak)	2006.	2007.	2008.
Stopa rasta proizvodnje	3,1%	3,4%	3,3%	2,1%	2,5%
Stopa nezaposlenosti	6,2%	5,0%	4,6%	4,6%	4,8%
Stopa inflacije	4,0%	2,0%	2,9%	2,6%	2,2%

Rast proizvodnje: godišnja stopa rasta proizvodnje (BDP). Stopa nezaposlenosti: godišnji prosjeak. Stopa inflacije: godišnja stopa promjene razine cijena (deflator BDP-a).

Izvor: OECD *Economic Outlook*, svibanj 2007.

S ekonomskog stajališta, nema sumnje da je prošlo desetljeće bilo jedno od najboljih u novijoj povijesti. Pogledajte stupac koji daje brojeve za razdoblje od 1996. do 2006.

- Prosječni rast BDP-a iznosio je 3,4 posto godišnje, što je znatno više od prosječne stope od 1970. godine.
- Prosječna stopa nezaposlenosti bila je 5,0 posto, znatno ispod prosječne stope nezaposlenosti od 1970.
- Prosječna stopa inflacije bila je 2,0 posto, znatno niža od prosječne stope inflacije od 1970.

Rast nije bio visok svake godine: 2001. godine američko je gospodarstvo proživjelo kratku recesiju - smanjenje proizvodnje. Ali u razdoblju kao cjelini rezultati američkoga gospodarstva bili su zaista upečatljivi.

U novije vrijeme međutim američko gospodarstvo sporije raste. Očekuje se da će rast doseći samo 2,1 posto 2007. godine. Prognoza za 2008. ukazuje na oporavak, no s time se ne slažu svi ekonomisti.

Neki vjeruju da je rizik recesije visok. U veljači 2007. Alan Greenspan, prethodni predsjedatelj Feda (američke središnje banke, formalno poznate kao Sustav Federalnih rezervi) i utjecajni ekonomist, procijenio je vjerojatnost recesije 2007. godine na jednu trećinu. Oni koji vjeruju da je recesija vjerojatna ukazuju na ono što se događa na tržištu stambenih nekretnina: izgradnja građevina za stanovanje, vrlo snažna do 2006. godine, snažno je usporila. Smanjuju se cijene stambenih nekretnina. Smanjenje cijena nekretnina za stanovanje, tvrde, može dovesti do smanjenja osobne potrošnje: kako cijene nekretnina padaju, potrošači se osjećaju siromašniji i smanjuju svoju potrošnju. Ako do toga dođe, smanjenje potražnje zbog slabije izgradnje stambenih nekretnina i niže osobne potrošnje može dovesti do recesije.

◀ Ova izjava dovela je do pada cijena na tržištu dionica za više od 3 posto u jednom danu.

Drugi su optimističniji. Pad cijena stambenih nekretnina dosad je bio ograničen, a potrošači još uvijek nisu smanjili svoju potrošnju. Čak i da niže cijene nekretnina dovedu do slabije izgradnje stambenih nekretnina i smanjene potrošnje, Fed bi mogao smanjiti kamatne stope kako bi potaknuo potražnju i izbjegao recesiju. To je uistinu jedna od glavnih odgovornosti Feda te nešto što je i u prošlosti činio. Monetarna politika nije čarobni štapić: rane 2001. godine, primijetivši da gospodarstvo usporava, Fed je agresivno smanjio kamatne stope kako bi potaknuo potražnju. To međutim nije bilo dovoljno da bi se izbjegla (slaba) recesija; no recesija bi zasigurno bila dublja i dulja da je smanjenje kamatnih stopa izostalo.

Kratkoročno, pitanje o tome hoće li se ekspanzija nastaviti ili ne važno je pitanje s kojim se suočavaju nositelji ekonomske politike u SAD-u. Međutim gledajući dugoročnije, postoje još dvije stvari koje brinu makroekonomiste.

Prva se tiče produktivnosti. Visok rast proizvodnje u prošlom desetljeću većinom je bio rezultat visokog rasta produktivnosti. Ključno je pitanje možemo li računati na to da će rast produktivnosti ostati visok i u budućnosti.

Druga se odnosi na vanjskotrgovinski manjak. Od sredine 1990-ih vanjskotrgovinski manjak Sjedinjenih Država – to jest razlika između onoga što Sjedinjene Države uvoze i onoga što izvoze – kontinuirano se povećavao. Izražen kao postotak ukupne proizvodnje, manjak je sada jako velik, i ključno je pitanje može li se to nastaviti te koliko dugo.

Dopustite mi da raspravim oba pitanja.

Jesu li Sjedinjene Države ušle u razdoblje nove ekonomije?

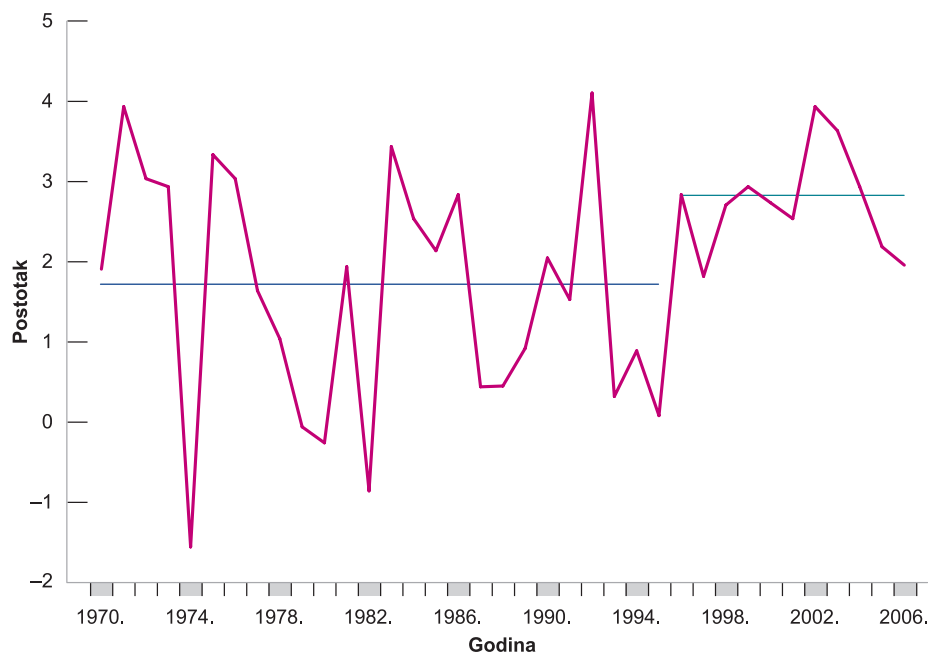
Dobri rezultati američkoga gospodarstva u drugoj polovini 1990-ih godina mnoge su naveli na razmišljanje o tome da su Sjedinjene Države ušle u razdoblje *nove ekonomije*,

Slika 1-2

Stopa rasta proizvodnje po satu u Sjedinjenim Državama od 1970.

Čini se da se prosječna stopa rasta proizvodnje po satu ponovno povećala od sredine 1990-ih.

razdoblje u kojem bi zauvijek mogle održati visok rast, nisku nezaposlenost i nisku inflaciju. Mnoge tvrdnje nove ekonomije nisu imale temelj u činjenicama i pokazale su se ispraznima. Prisjetite se primjerice tvrdnji o nekim *dotcom*-kompanijama čije su cijene rasle do astronomske visine da bi se ranih 2000-ih urušile. Međutim jedna je tvrdnja – ona da je američko gospodarstvo ušlo u razdoblje bržeg tehnološkog napretka i da prema tome možemo očekivati viši rast u budućnosti nego što je bio u prošlosti – prihvatljivija i vrijedi je istražiti.

Mogli bismo je istražiti tako da nacrtamo stopu rasta *proizvodnje po satu* u Sjedinjenim Državama od 1970. godine. (*Proizvodnja po radnom satu*, ili kraće, *proizvodnja po satu*, još se naziva *produktivnošću*; stopa rasta proizvodnje po satu naziva se stopom rasta produktivnosti.) To smo učinili na slici 1-2. Pogled na sliku ukazuje na to da se stopa rasta produktivnosti možda uistinu povećala od sredine 1990-ih: prosječna godišnja stopa rasta za razdoblje od 1996. do 2006. (predstavljena zelenom vodoravnom linijom od 1996. do 2006.) bila je 2,8 posto, 1 posto viša od prosjeka od 1,8 posto za razdoblje od 1970. do 1995. (predstavljeno plavom vodoravnom linijom od 1970. do 1995.).

$$[(1,01)^{20} - 1,0 = 22\%;$$
$$(1,01)^{50} - 1,0 = 64\%.$$

▶ **Za ponavljanje eksponenta vidjeti drugi dodatak na kraju knjige.**

Ova rasprava mogla bi vas podsjetiti na kontroverze globalnoga zatopljenja. Svjetska temperatura znatno varira iz godine u godinu. Bilo je potrebno mnogo neuobičajeno toplih godina da bi se znanstvenici uistinu uvjerali da se radi o globalnome zatopljenju.

Razlika između prosječnih stopa rasta proizvodnje po satu od 1 posto godišnje možda se ne čini velikom, ali jest. Razmišljate o njoj na sljedeći način: viši godišnji rast od 1 posto tijekom 20 godina znači 22 posto višu razinu produktivnosti na kraju 20. godine; tijekom 50 godina ona znači 64 posto višu razinu produktivnosti nakon 50 godina. Držimo li ostale stvari jednakima, povećanje produktivnosti od 64 posto pretvara se u 64 posto višu proizvodnju po osobi ili 64-postotno povećanje onoga što ekonomisti nazivaju *životnim standardom* – što je vrlo značajno povećanje.

Možemo li biti sigurni da će se rast produktivnosti nastaviti i u budućnosti po jednako visokoj stopi kao i u razdoblju nakon 1996.? Slika 1-2 upućuje na oprez: stopa rasta produktivnosti značajno fluktuirala iz godine u godinu. Visoke stope rasta od 1996. naovamo možda su jednostavno bile niz „sretnih“ godina koji se neće tako brzo ponoviti. Neki ekonomisti vjeruju da je još uistinu prerano reći. Drugi su optimističniji. Vjeruju

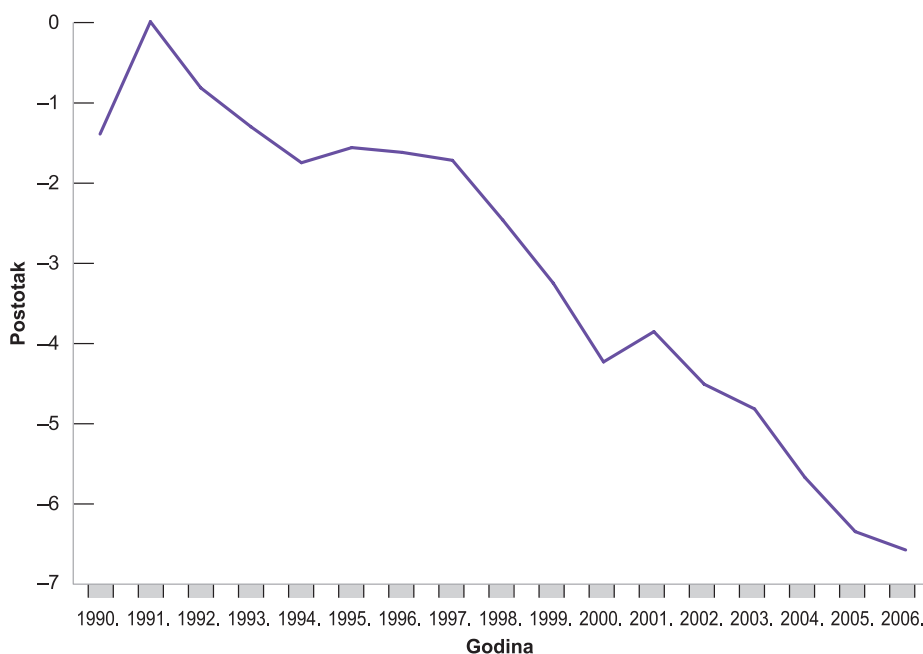
da se stopa tehnološkog napretka u Sjedinjenim Državama zaista povećala, većinom kao rezultat razvoja i boljega korištenja *informacijskih tehnologija*, od računala do brzih komunikacijskih mreža. Ako su u pravu, zaista je razumno očekivati viši rast produktivnosti i brže povećanje životnog standarda u razdobljima koja slijede.

Bismo li se trebali brinuti oko američkog vanjskotrgovinskog manjka?

Od ranih 1990-ih godina Sjedinjene su Države kontinuirano kupovale više roba i usluga od ostatka svijeta nego što su ih ostatku svijeta prodavale. Drugim riječima, američki je uvoz bio kontinuirano viši od američkog izvoza. Ne samo to, i razlika između uvoza i izvoza, koja se naziva *vanjskotrgovinskim manjkom*, postupno se povećavala i sada je jako velika. Slika 1-3 pokazuje evoluciju američkoga vanjskotrgovinskog manjka izraženog kao udio u BDP-u od 1990. godine. Manjak, koji je iznosio 78 milijardi dolara ili oko 1 posto američkoga BDP-a 1990. godine, 2006. je dosegao 760 milijardi dolara ili oko 6 posto američkoga BDP-a.

Ako kupujete više dobara nego što ih prodajete, onda vaša potrošnja nadilazi vaš dohodak, a razliku morate pribaviti zaduživanjem. Ista stvar vrijedi i za zemlje. Prema tome, kako bi financirale vanjskotrgovinski manjak, Sjedinjene Države morale su posuđivati od ostatka svijeta. Kako je vanjskotrgovinski manjak rastao, rastao je i iznos zaduživanja. Ovo vam se može činiti pomalo čudnim: najbogatija zemlja na svijetu posuđuje 760 milijardi dolara godišnje od ostatka svijeta. Nameće se očito pitanje – može li se to nastaviti? Ako ne može, što bi se moglo dogoditi?

Ponovno razmislite o vlastitoj situaciji. Sve dok možete pronaći ljude koji su vam voljni pozajmiti, možete nastaviti posuđivati te tako nastaviti trošiti više od svoga dohotka. Ali čak i ako se možete zadužiti, možda nije mudro to zaista i činiti: veće zaduživanje znači da ćete morati više i vratiti te da ćete imati manje za potrošnju u budućnosti. Ponovno, ista stvar vrijedi i za zemlje, u ovom slučaju za Sjedinjene Države.

Slika 1-3

Američki vanjskotrgovinski manjak od 1990.

Vanjskotrgovinski manjak povećao se s oko 1 posto BDP-a 1990. na oko 6 posto BDP-a 2006.

Kriza je poznata kao azijska kriza.

Mogu li Sjedinjene Države nastaviti posuđivati tako velike iznose u budućnosti? Dosad su stranci bili prilično voljni, ponekad i željni, financirati američki vanjskotrgovinski manjak. Bili su spremni primjerice kupovati američke državne obveznice ili dionice na američkom tržištu dionica. Pitanje je hoće li biti spremni činiti isto i u budućnosti. Kasnih su se 1990-ih godina stranci, koji su bili voljni pozajmljivati brojnim azijskim zemljama, iznenada predomislili, prisiljavajući zemlje da naglo eliminiraju svoje vanjskotrgovinske deficite te uzrokujući ozbiljne ekonomske krize u zemljama poput Tajlanda i Južne Koreje. Sjedinjene Države nisu Tajland i mala je vjerojatnost da će se dio stranaca iznenada predomisliti na sličan način. Ali neke ekonomiste brine to da bi Sjedinjenim Državama u budućnosti moglo biti sve teže pozajmiti tako velike iznose od ostatka svijeta.

Čak i ako se Sjedinjene Države mogu zadužiti, ne bi li trebale pokušati smanjiti vanjskotrgovinski manjak te time i zaduživanje? Kako bismo odgovorili na to pitanje, moramo detaljno ispitati tko se zadužuje – država, poduzeća ili pojedinci. Neki ekonomisti ukazuju na proračunski manjak američke vlade, koji se jako povećao od 2000., kao jedan od glavnih uzroka i tvrde da bi ga trebalo smanjiti: proračunski deficiti dovode do akumulacije državnoga duga i potrebe za višim porezima u budućnosti. Drugi ukazuju na nisku stopu štednje američkih potrošača kao još jedan uzrok. Brinu se da američki potrošački možda ne štede dovoljno za mirovinu i stoga zagovaraju povećanje stope privatne štednje. Bi li se proračunski manjak trebao smanjiti, a ako bi, koliko brzo; bi li se privatna štednja trebala povećati i koliko; kako bi te promjene utjecale na vanjskotrgovinski manjak – neka su od važnijih pitanja s kojima se danas suočavaju američki makroekonomisti.

1-2 Europska Unija

Izvorno joj je ime bilo **Europska zajednica** ili **EZ**. S tim se imenom još uvijek možete susresti u nekim dokumentima.

Razlog što podatke o EU ne dajemo kao cjelinu leži u tome što su mnoge nove članice nekadašnje komunističke zemlje. Podaci o rastu, inflaciji i nezaposlenosti prije tranzicije često ne postoje ili su nepouz-

dani. Tijekom 1957. godine šest je europskih zemalja odlučilo uspostaviti zajedničko europsko tržište – gospodarsku zonu u kojoj bi se ljudi i dobra mogli slobodno kretati. Otad se pridružila još 21 zemalja. Ta je skupina danas poznata kao **Europska Unija (EU)**. Skupina od 27 zemalja koja se ponekad naziva i skupinom EU27 tvori zastrašujuću gospodarsku silu. Kao što pokazuje slika 1-4, njihova zajednička proizvodnja nadilazi proizvodnju Sjedinjenih Država, a mnoge od članica imaju životni standard – razinu dohotka po stanovniku – blizak onome Sjedinjenih Država.

Tablica 1-2 donosi gospodarske rezultate za skupinu koju čini pet najvećih članica EU-a: Njemačka, Francuska, Italija, Španjolska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Zajedno te zemlje čine 75 posto ukupne proizvodnje skupine EU27. Format tablice odgovara onome koji smo koristili za Sjedinjene Države: prva dva stupca daju vrijednosti prosječne stope rasta

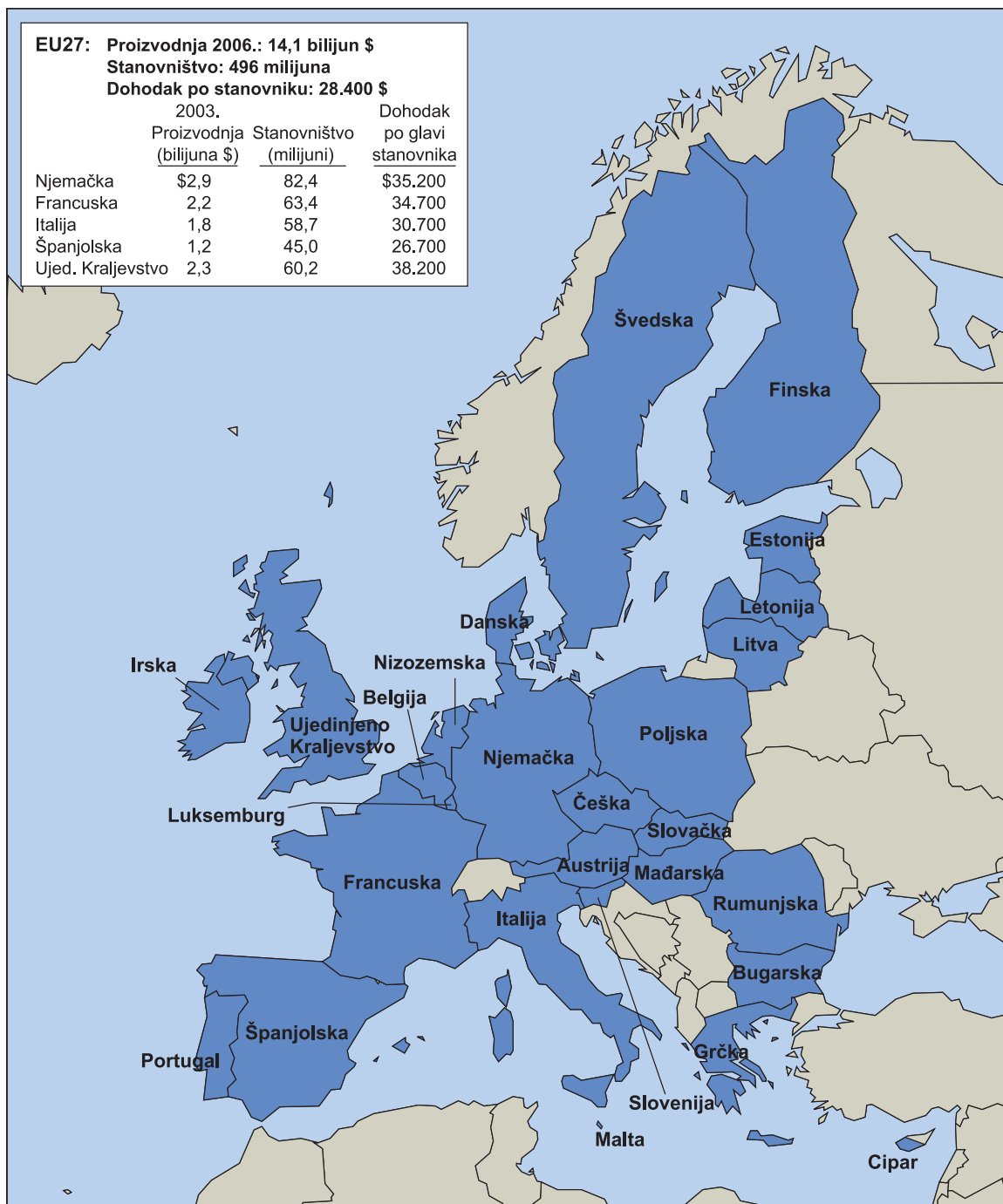
Tablica 1-2 Rast, nezaposlenost i inflacija u pet najvećih europskih zemalja od 1970.

	1970.-2006. (prosjeak)	1996.-2006. (prosjeak)	2006.	2007.	2008.
Stopa rasta proizvodnje	2,3%	2,0%	2,7%	2,6%	2,2%
Stopa nezaposlenosti	7,4%	8,7%	7,6%	7,0%	6,7%
Stopa inflacije	5,4%	1,8%	1,7%	1,8%	2,2%

Stopa rasta proizvodnje: godišnja stopa rasta proizvodnje (BDP). Stopa nezaposlenosti: godišnji prosjeak. Stopa inflacije: godišnja stopa promjene razine cijena (deflator BDP-a).

Izvor: baza podataka OECD *Economic Outlook*.

Slika 1-4
Europska Unija

proizvodnje, stope nezaposlenosti i stope inflacije za razdoblje od 1970. do 2006. i za razdoblje od 1996. do 2006. Sljedeća tri stupca daju brojeve za 2006., 2007. i 2008. Brojevi za 2007. i 2008. projekcije su izrađene sredinom 2007.

Na temelju tablice 1-2 možemo zaključiti da su gospodarski rezultati tih pet zemalja tijekom posljednjega desetljeća bili znatno manje dojmivi od onih u Sjedinjenim Državama tijekom istoga razdoblja:

- Prosječni godišnji rast proizvodnje od 1996. do 2006. bio je samo 2,0 posto. To je 1,4 posto ispod prosječne stope rasta u Sjedinjenim Državama tijekom istoga razdoblja i 0,3 posto ispod prosječne stope rasta za Europsku Uniju u razdoblju od 1970. do 2006.
- Niski rast proizvodnje pratila je kontinuirano visoka nezaposlenost. Prosječna stopa nezaposlenosti od 1996. do 2006. bila je 8,7 posto, što je 3,7 posto više od prosječne američke stope nezaposlenosti u istom razdoblju.
- Jedina dobra vijest bila je inflacija. Prosječna godišnja inflacija za te zemlje iznosila je 1,8 posto, što je znatno manje od prosjeka od 5,4 posto u razdoblju od 1970. do 2006.

Međutim podaci za 2006. i prognoze za 2007. i 2008. daju nešto pozitivniju sliku. Očekuje se da će rast proizvodnje 2007. godine biti 2,6 posto, dakle viši od odgovarajuće prognoze za Sjedinjene Države. A očekuje se i pad nezaposlenosti. U Europi se zaista osjeća da bi budućnost mogla biti svjetlija od novije prošlosti, da bi brojne reforme provedene u novije vrijeme mogle omogućiti viši rast proizvodnje u budućnosti.

Dvije su vrste pitanja koje u ovom trenutku ne silaze s dnevnoga reda europskih makroekonomista.

Prvo je pitanje, što nije nimalo iznenađujuće, pitanje visoke nezaposlenosti. Iako se stopa nezaposlenosti spustila s najviših razina koje je dosegla sredinom 1990-ih, ona je i dalje vrlo visoka. Može li se još smanjiti, primjerice na razinu američke stope nezaposlenosti? Koje su reforme i kakve mjere makroekonomske politike potrebne da bi se to i ostvarilo?

Drugo je pitanje povezano s uvođenjem zajedničke valute, *eura*, 2002. godine. Nakon pet godina mnoga su pitanja i dalje otvorena. Što euro znači za Europu? Do kakvih je makroekonomskih promjena doveo? Kako bi se makroekonomska politika trebala provoditi u tim novim uvjetima?

Dopustite mi da raspravim oba pitanja.

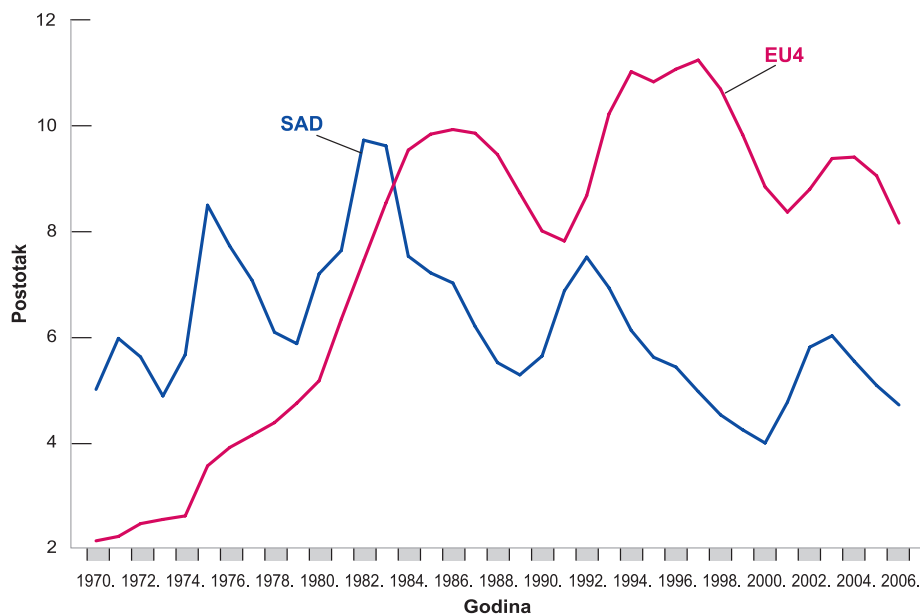
Kako smanjiti europsku nezaposlenost?

Visoka nezaposlenost nije dio europske tradicije. Slika 1-5 prikazuje kretanje stopa nezaposlenosti od 1970. u četirima najvećim zemljama kontinentalne Europe (Njemačkoj, Francuskoj, Italiji i Španjolskoj), koje uzimamo kao cjelinu, i u Sjedinjenim Državama. Primijetite kako je niska bila stopa nezaposlenosti u tim europskim zemljama ranih 1970-ih. U to se vrijeme u Sjedinjenim Državama govorilo o *čudu europske nezaposlenosti*, a američki su makroekonomisti uistinu odlazili u Europu ne bi li otkrili tajne toga čuda. Do kasnih 1970-ih godina čudo je iščezlo. Otad je stopa nezaposlenosti u četirima najvećim zemljama kontinentalne Europe znatno viša od one u Sjedinjenim Državama. Unatoč padu kasnih 1990-ih i dalje je iznosila 8,1 posto 2006. godine, gotovo 3,5 posto više od stope nezaposlenosti u Sjedinjenim Državama.

Unatoč brojnim istraživanjima još uvijek ne postoji jedinstveno mišljenje o uzrocima visoke nezaposlenosti u Europi.

Političari često krive makroekonomsku politiku. Tvrde da je monetarna politika Europske središnje banke kamatne stope držala previsokima, time dovodeći do niske

Slika 1-5

Stope nezaposlenosti: Europa u odnosu na Sjedinjene Države od 1970.

Stopa nezaposlenosti u četirima najvećim zemljama kontinentalne Europe, koja je nekada bila znatno niža u odnosu na američku, sada je daleko viša od američke.

potražnje i visoke nezaposlenosti. Prema njima, središnja bi banka trebala spustiti kamatne stope i omogućiti povećanje potražnje, pa bi i nezaposlenost nestala.

Većina ekonomista međutim vjeruje da izvor problema nije makroekonomska politika već *institucije tržišta rada*. Restriktivna monetarna politika, priznaju, može uistinu dovesti do visoke nezaposlenosti na neko vrijeme, ali zasigurno ne u razdoblju od 20 godina. Činjenica da je nezaposlenost tako visoka tako dugo upućuje na probleme na tržištu rada. Izazov je stoga odrediti o kojim se problemima točno radi.

Neki ekonomisti vjeruju da je glavni problem taj što europske države previše štite radnike. Kako radnici ne bi ostajali bez posla, učinili su otpuštanje radnika skupim za poduzeća. Međutim jedan je od rezultata odvratanje poduzeća od toga da uopće zapošljavaju radnike, a to povećava nezaposlenost. Kako bi zaštitili radnike koji su nezaposleni, omogućuju izdašno osiguranje za slučaj nezaposlenosti. Čineći to, zaposlenici su slabije potaknuti na traženje zaposlenja; i to povećava nezaposlenost. Rješenje je, tvrde, ponašati se manje zaštitnički kako bi se uklonile te *rigidnosti tržišta rada* i usvojile institucije tržišta rada američkoga tipa. Upravo su to učinili u Ujedinjenom Kraljevstvu te je njegova stopa nezaposlenosti niska.

Drugi su skeptični. Ukazuju na činjenicu da nezaposlenost nije visoka svugdje u Europi. Ona je zaista visoka u četirima velikim zemljama kontinentalne Europe na koje sam se usredotočio na slici 1-5 (a upravo sam ih zato i odabrao). No niska je u brojnim manjim zemljama, poput Nizozemske i Danske, u kojima je stopa nezaposlenosti danas ispod 4 posto. A te se zemlje ipak znatno razlikuju od Sjedinjenih Država i jamče izdašno socijalno osiguranje za radnike. To pokazuje da problem ne leži toliko u stupnju zaštite koliko u načinu na koji se ta zaštita primjenjuje. Izazov je, tvrde ti ekonomisti, razumjeti što to Nizozemska i Danska čine ispravno. Rješavanje toga pitanja jedna je od glavnih zadaća s kojima se danas susreću europski makroekonomisti i nositelji ekonomske politike.

Još nije utvrđeno kako nazvati skupinu zemalja koje su uvele euro. „Eurozona“ zvuči odviše tehnokratski. „Euroland“ neke podsjeća na Disneyland. Čini se da „područje eura“ („Euro area“) pobjeđuje.

Što će euro donijeti Europi?

Godine 1999. Europska je Unija započela s procesom zamjene nacionalnih valuta zemalja članica zajedničkom valutom, *euro*. Isprva je u tom procesu sudjelovalo svega 11 zemalja, među njima Francuska, Njemačka, Italija i Španjolska; otad su se pridružile još 4 zemlje. Neke zemlje, posebice Danska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo, odlučile su ne pridružiti se iako će to možda učiniti u budućnosti.

Prijelaz na novu valutu odvijao se postupno. Dana 1. siječnja 1999. svaka od 11 zemalja odredila je fiksnu vrijednost jedne jedinice svoje valute u odnosu na euro. Primjerice, euro je postavljen na razinu od 6,56 francuskih franaka, 166 španjolskih pezeta i tako dalje. Od 1999. do 2002. neke su cijene bile izražene i u nacionalnim valutama i u eurima, no euro nije bio u optjecaju kao valuta. To se dogodilo 2002., kada su novčanice i kovanice eura zamijenile nacionalne valute. Šesnaest zemalja područja eura danas je područje *zajedničke valute*.

Što će euro donijeti Europi? Pobornici eura prvenstveno ukazuju na njegov ogroman simbolički značaj. U kontekstu brojnih ratova koji su se u prošlosti vodili među europskim zemljama, ima li boljeg dokaza za to da je ta stranica svakako okrenuta od uvođenja zajedničke valute? Također ukazuju na gospodarske prednosti zajedničke valute: europska poduzeća više ne moraju brinuti o promjenama relativnih cijena valuta, a nestala je i potreba za mijenjanjem iz jedne valute u drugu na putovanjima po zemljama koje koriste euro. Zajedno s uklanjanjem drugih prepreka trgovini između europskih zemalja, što traje od 1957. godine, euro će, tvrde, pridonijeti stvaranju velike gospodarske sile, možda i najveće na svijetu. Prijelaz na euro nesumnjivo je jedan od najznačajnijih gospodarskih događaja na početku dvadeset i prvoga stoljeća.

Druge brine to da bi simbolika eura mogla donijeti ekonomske troškove. Ukazuju na to da zajednička valuta znači i zajedničku monetarnu politiku, a time i istu kamatnu stopu za sve zemlje eura. Što ako jedna zemlja, pitaju se, potone u recesiju, a druga je istovremeno usred razdoblja gospodarske ekspanzije? Prva zemlja treba niže kamatne stope kako bi povećala potrošnju i proizvodnju, a druga više kamatne stope kako bi usporila rast svojega gospodarstva. Ukoliko kamatne stope moraju biti jednake u objema zemljama, što će se dogoditi? Nije li ovdje prisutan rizik da će zemlja u recesiji dugo ostati u takvom stanju ili da zemlja koja doživljava ekspanziju možda neće moći usporiti?

Tijekom 1990-ih godina postavljalo se pitanje: treba li Europa uvesti euro? To je pitanje sada nepotrebno: euro je tu, tu će i ostati. Dosad nijedna od zemalja članica nije bila prisiljena suočiti se s dubokom recesijom, tako da sustav u biti nije bio testiran. Potpune koristi i troškovi uvođenja eura tek se trebaju utvrditi.

1-3 Kina

Kina je svakoga dana vijest. Sve je više promatramo kao jednu od velikih gospodarskih sila svijeta. Je li ta pozornost opravdana? Pogled na brojke na slici 1-6 pokazuje kako možda nije. Istina, kinesko je stanovništvo ogromno, više nego četiri puta veće od stanovništva Sjedinjenih Država. No njezina proizvodnja, izražena u dolarima množenjem podataka u juanima (kineskoj valuti) tečajem juan-dolar, iznosi samo 2,8 bilijuna dolara, otprilike jednako kao u Njemačkoj, ali manje od jedne četvrtine proizvodnje Sjedinjenih Država. Dohodak po stanovniku iznosi samo 2.100 dolara, otprilike jednu dvadesetinu dohotka po stanovniku u Sjedinjenim Državama.

Zašto se stoga tolika pozornost posvećuje Kini? Dva su glavna razloga.

Kao prvo, vratimo se podatku o dohotku po stanovniku. Kada uspoređujemo dohodak po stanovniku u bogatoj zemlji poput Sjedinjenih Država i relativno siromaš-